

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2022. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.11.17>
УДК 332.12

Ю. В. Масюк,

*к. е. н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6445-806X>*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

I. Masiuk,

PhD in Economics, Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University

THEORETICAL ASPECTS OF FORMATION AND FUNCTIONING OF FINANCIAL SYSTEMS OF FOREIGN COUNTRIES

Досліджено теоретичні аспекти формування і функціонування фінансових систем зарубіжних країн. Доведено, що Фінансова система має вирішальне значення для розподілу ресурсів у сучасній економіці. Фінансова система є підґрунтям добробуту економіки. Фінансова система опосередковує взаємовідносини між державою, організаціями, громадянами, що відбуваються безперервно за допомогою сучасних технологій і комунікації не лише всередині країни, а й її межами. Досліджено ключові складові фінансових систем зарубіжних країн. Доведено, що фінансова система кожної країни має індивідуальну структуру зі своїми особливостями побудови та функціонування. Відмінності та загальні риси складу та класифікації фінансових систем залежать від типу економіки, дефініції фінансів, а також ролі фінансових ресурсів у суспільному відтворенні. Встановлено, що порівняльний аналіз фінансових систем таких країн як США, Великобританія, Німеччина, Франція,

Японія доводить, що кожна країна має свої особливості в побудові фінансової системи та свої відмінності.

The theoretical aspects of the formation and functioning of the financial systems of foreign countries are studied. It has been proven that the Financial System is of crucial importance for the distribution of resources in the modern economy. The financial system is the foundation of the well-being of the economy. The financial system mediates relations between the state, organizations, and citizens, which take place continuously with the help of modern technologies and communication not only within the country, but also across its borders. The key components of the financial systems of foreign countries are studied. It has been proven that the financial system of each country has an individual structure with its own peculiarities of construction and operation. The differences and common features of the composition and classification of financial systems depend on the type of economy, the definition of finance, as well as the role of financial resources in social reproduction. the country has its own peculiarities in the construction of the financial system and its differences. In the conditions of globalization, the role of foreign financial systems is constantly growing. Their analysis, which includes the determination of the place of a particular country in the world financial system, allows to identify the prospects for the development of the financial sector of a specific country, as well as to develop its target orientations in the long term. The financial system of the state ensures the creation and flow of financial funds that allow the state to provide public goods, services, benefits, and also contributes to the accumulation and use of financial funds for the purpose of implementing the activities of authorities. Improvement of processes of formation and functioning of financial systems of foreign countries is in constant dynamics, constantly finding promising directions of development. The perspective of the following scientific studies is the analysis of the prospects for compliance with the key condition for the functioning of the financial systems of foreign countries, namely the orderly interaction of all structural elements of the financial system.

Ключові слова: *фінансова система, фінансовий механізм, бюджет, фінанси, управління, фінансові ресурси.*

Keywords: *financial system, financial mechanism, budget, finances, management, financial resources.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі функціонування фінансових систем є одним із факторів, які забезпечують якісний стан усієї економіки. Інтерес вчених до дослідженню механізмів впливу фінансових систем на економічне зростання постійно підвищується, оскільки відбувається бурхливий розвиток фінансових ринків. Фінансова система має вирішальне значення для розподілу ресурсів у сучасній економіці. Фінансова система є підґрунтям добробуту економіки. В умовах глобалізації роль зарубіжних фінансових систем постійно зростає. Їх аналіз, що включає визначення місця тієї чи іншої країни у світовій фінансовій системі, дозволяє виявити перспективи розвитку фінансового сектора конкретної країни, а також виробити його цільові орієнтири у довгостроковій перспективі. На міжнародному рівні такими дослідженнями займаються провідні багатонаціональні організації - Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий економічний форум (ВЕФ) та ін. Ряд авторів таких як Кізіма Т.О., Кравчук Н.Я., Горин В.П. наголошують, що: «за допомогою фінансової системи держава накопичує і використовує ресурси для утримання свого апарату, а також направляє їх на виконання своїх функцій. Фінансова система охоплює грошові відносини між державою і підприємствами, організаціями, державою і населенням, між підприємствами й всередині них» [1, с. 20]. Отже, аналіз теоретичних аспектів формування і функціонування фінансових систем зарубіжних країн покликаний дати відповіді на нагальні питання, щодо формування стійкої фінансової системи з урахуванням досвіду інших країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним аспектам формування і функціонування фінансових систем зарубіжних країн присвячували свої наукові праці та вітчизняні і зарубіжні вчені-економісти такі як: Кізіма Т.О. [1], Кравчук Н.Я. [1], Горин В.П. [1], Сафонік Н.П. [2], Забедюк М.С. [3], Череп О.Г. [4], Ткаченко І.В. [6], Пастухова О.М. [6], Шушкова Ю.В. [7], Дудченко В.Ю. [8-9], Савастеева О.М. [10] та інші.

Враховуючи значні успіхи науковців в дослідженні теоретичних аспектів

формування і функціонування фінансових систем зарубіжних країн, варто наголосити на тому, що в результаті постійного вдосконалення та розвитку фінансових систем дане питання потребує безперервних досліджень та вдосконалень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті ґрунтується на дослідженні особливостей формування і функціонування фінансових систем зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова система держави забезпечує створення та потік фінансових коштів, що дозволяють державі надавати громадські товари, послуги, блага, також сприяє накопиченню та використанню фінансових коштів з метою реалізації діяльності органів влади. Фінансова система опосередковує взаємовідносини між державою, організаціями, громадянами, що відбуваються безперервно за допомогою сучасних технологій і комунікації не лише всередині країни, а й її межами. Важливою умовою побудови фінансової системи держави, що ефективно функціонує, а також її удосконалення є вивчення зарубіжного досвіду, у тому числі необхідність порівняння теоретичних підходів до визначення фінансової системи, її структури, що проводиться сучасною фінансовою політикою з метою оцінювання можливості використання кращої практики для реалізації фінансової політики держави. Фінансові системи зарубіжних держав можуть кардинально відрізнятися між собою, можуть відрізнятися за структурою, проте всі вони реалізують ключові функції, такі як: задоволення державних потреб, також потреб суб'єктів господарювання і населення.

Вартим уваги є твердженням Сафонік Н.П. стосовно того, що: «сучасні фінансові системи розвинутих країн сформувались під впливом розвитку світової економіки. Хоча нині і простежується деяка уніфікація фінансових систем країн з розвинутою ринковою економікою, проте вони різняться між собою залежно від національних, історичних особливостей, від типу державного устрою, рівня централізації фінансових ресурсів, типу міжнародної діяльності» [2, с. 304].

Забедюк М.С. зазначає: «структура фінансової системи країни залежить від її державного устрою. Так, в унітарних державах фінансова система складається з двох ланок, а саме: державний бюджет та місцеві бюджети. Тоді як у федеративних державах бюджетна система включає три ланки: державний (федеральний) бюджет, бюджети членів федерації та місцеві бюджети. Проте, поряд із загальними ознаками кожна країна має свої особливості побудови фінансової системи, що склалися історично або є вимогами часу» [3, с. 202].

За твердженням Кізіма Т. О., Кравчук Н. Я., Горин В. П. та ін. західна фінансова наука у відповідності до функціонального призначення трактує сутність фінансової системи в контексті: «1) рівня централізації ВВП. З огляду на це прийнято виділяти два типи фінансових систем за рівнем централізації ВВП: - ліберальні фінансові системи (американська модель (30-35%) – США, Японія; і частково західноєвропейська (35-40%) - Великобританія); - соціально-орієнтовані фінансові системи (частково західноєвропейська модель (40%-45%) – Австрія, Німеччина, Франція та скандинавська (50-60%) – Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія); 2) ресурсного забезпечення потреб економіки (серед усього розмаїття фінансових систем країн з розвинутою ринковою економікою можна виділити два полярні типи, які відрізняються особливостями інвестиційного і корпоративного права – американську (market-based financial system) та європейську (bank-based financial system). Згідно такого підходу, фінансова система – це сукупність ринків та інших інститутів, які використовуються для укладання фінансових угод, обміну активами і ризиками. Вона об'єднує ринки фінансових інструментів, фінансових посередників, фірми, які пропонують фінансові послуги, і органи, що регулюють діяльність усіх цих установ» [1, с. 54].

На рисунку 1 розглянемо детально складові фінансових систем зарубіжних країн.

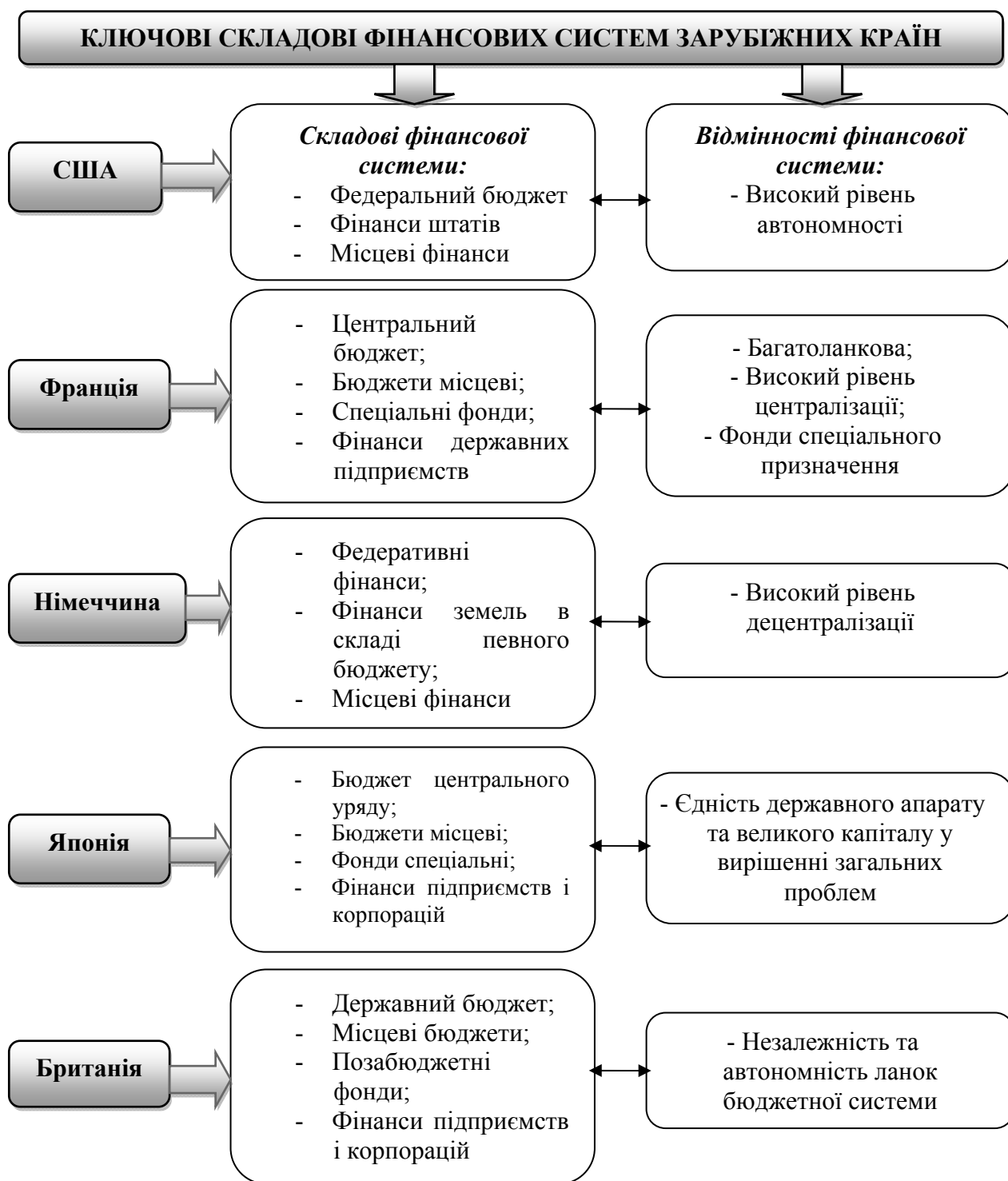

Рис. 1. Складові фінансових систем зарубіжних країн

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Розглядаючи більш детально структуру сучасної фінансової системи США на думку Череп О.Г. варто зазначити, що: «сучасна система державних фінансів США складається з: фінансової системи федерації; фінансових систем 50 штатів; фінансових систем 12,7 тис. адміністративних, господарсько-

підприємницьких, культурно-освітніх та інших місцевих підрозділів (графств, муніципалітетів, сільських, шкільних, спеціальних округів); спеціальних фондів» [4, с. 425].

Елементами фінансової системи США є: «фінанси федерації, які включають федеральний бюджет, спеціальні фонди федерального рівня, фінанси державних підприємств; фінанси штатів, що мають власний бюджет, спеціальні фонди та фінанси підприємств, котрі знаходяться у власності штату; місцеві фінанси, до яких входять місцеві бюджети, фінанси комунального господарства, різноманітні фонди» [5].

Ткаченко І.В., Пастухова О.М. зазначають, що: «центральне місце в фінансовій системі США займають федеральні фінанси, на які припадають 60% державного бюджету. Про це свідчать сформовані в останні три десятиріччя параметри розподілу і перерозподілу коштів між бюджетами трьох рівнів: близько 65% сукупних витрат консолідованого бюджету проходять через федеральний бюджет і 35% – частка інших двох рівнів, яка розподіляється між штатами і місцевими органами влади в пропорції 2:1» [6, с. 89].

Досліджуючи західноєвропейську модель фінансової системи Кізіма Т. О., Кравчук Н. Я., Горин В. П. зазначають, що «вона є менш уніфікована, а тому важко виокремити її найхарактерніші особливості. Так, із традиційної континентальної західноєвропейської моделі випадає британська - більш схожа до американської; чи скандинавська модель держави загального добробуту. Разом з тим, західноєвропейську модель (точніше кажучи, її континентальний варіант) можна охарактеризувати як корпоративну модель, тобто таку, що базується не стільки на індивідуалізмі своїх учасників, скільки на їх господарських, професійних, профспілкових та інших об'єднаннях (так званих первинних корпораціях), що реалізують свої групові інтереси, часто через соціальні протести і зіткнення. Гармонізацію цих інтересів забезпечує економічно сильна держава; інтереси приватного бізнесу часто обмежуються в інтересах решти учасників суспільства; соціальні гарантії загалом високі, а тому майнове розшарування незначне» [1, с. 94].

Розглянемо більш детально особливості формування і функціонування фінансової системи Великобританії.

Досліджуючи дане питання Шушкова Ю.В. наголосила на тому, що: «фінансова система Великобританії включає до свого складу державний бюджет, відповідні фонди та фінанси місцевих громад і фінанси державних підприємств. Головною складовою фінансової системи Великобританії є державний бюджет, який, по суті, включає державний бюджет і місцеві бюджети 65 графств. Другою складовою фінансової системи є позабюджетні державні фонди, такі як соціальні, що призначені для надання соціальних послуг населенню, та науково-дослідні, кошти якого формуються за рахунок доходів від продажу ліцензій на право використання винаходів і використовуються для надання безтермінових позичок та щорічних субсидій науковим організаціям, що займаються науковою розробкою проблем та втіленням їх результатів у виробництво» [7, с. 289].

В свою чергу Дудченко В.Ю. наголошує на тому, що: «в Англії двоступінчата фінансова система, що включає графства та округи у сільській місцевості та міста в урбанізованих районах. У 1992 р. в Уельсі та Шотландії була введена одноступінчата система місцевих органів управління. На сучасному етапі із місцевих бюджетів фінансується всього 23% усіх державних витрат. Джерелами формування місцевих бюджетів є податкові надходження, неподаткові надходження та субсидії центрального уряду. Серед податкових надходжень основне місце займає податок на майно, який стягується з власників чи орендарів нерухомого майна» [8, с. 107].

Аналізуючи фінансову систему Німеччини варто наголосити на тому, що: «в залежності від методів формування доходів економічних суб'єктів фінансову систему Німеччини можна поділити на дві сфери: централізовані фінанси (публічні фінанси) та децентралізовані фінанси (фінанси підприємств та фінанси господарств). Як форма організації грошових відносин фінансова система поділяється на наступні підсистеми: господарюючих суб'єктів, населення, держави та місцевих органів. Кожна підсистема фінансової системи

відрізняється методами, способами формування та використання фінансових ресурсів і відповідно поділяється на певні ланки» [9, с. 135].

Савастєєва О.М. акцентує увагу на тому, що: «фінансова система Німеччини складається з бюджетної системи, спеціальних урядових фондів, позабюджетних фондів, фондів державних підприємств, органів соціального страхування, федерального відомства з праці. З огляду на територіально-політичний устрій та розподіл повноважень у сфері федеральних фінансів, фінансова система Німеччини складається з таких рівнів: - фінанси федерації (федеральний бюджет, спеціальні фонди, фінанси державних підприємств); - фінанси земель (бюджети 16 земель, спеціальні фонди, фінанси підприємств); - місцеві фінанси» [10, с. 78].

Розглядаючи особливості фінансової системи Франції варто зазначити, що вона генерує в собі бюджет загальний, спеціалізовані казначейські рахунки, бюджети приєднані, місцеві фінанси, а також фінанси державних підприємств і фонди соціальні.

В контексті аналізу фінансової системи Франції Забедюк М.С. наголошує на тому, що: «бюджетна система Франції багатоланкова, але відрізняється високим ступенем централізації. Слід відмітити, що основою фінансової системи Франції є державний бюджет. На нього припадає половина всіх фінансових ресурсів держави. Характерним є те, що у цілому державний бюджет не затверджується законодавчою владою, а щорічно складається як допоміжний документ, що механічно об'єднує загальний бюджет, численні спеціальні рахунки казначейства і приєднані бюджети» [3, с. 206].

Аналізуючи фінансову систему Японії Савастєєва О.М. у своєму підручнику зазначила наступне: «на формування сучасної фінансової системи Японії вплинув перехід від концепції суспільного добробуту до концепції японської моделі суспільного добробуту, основними рисами якої є: - мінімальні суспільні асигнування на вирішення соціальних проблем; - свобода індивідуумів та гарантія мінімального доходу кожному; - принцип «рівних можливостей». Особливістю фінансової системи Японії є те, що поряд з

бюджетним фінансуванням державних потреб, паралельно діє система фінансування економічних проектів за рахунок позабюджетних коштів. Для цього працює Програма державних позик та інвестицій так званий Інвестиційний бюджет, призначена для кредитування пріоритетних проектів; його обсяг може досягати половини державного бюджету» [10, с. 120].

Фінансова система кожної країни має індивідуальну структуру зі своїми особливостями побудови та функціонування. Відмінності та загальні риси складу та класифікації фінансових систем залежать від типу економіки, дефініції фінансів, а також ролі фінансових ресурсів у суспільному відтворенні.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Підводячи підсумки проведеного дослідження варто зауважити, що порівняльний аналіз фінансових систем таких країн як США, Великобританія, Німеччина, Франція, Японія доводить, що кожна країна має свої особливості в побудові фінансової системи та свої відмінності. Це залежить від типу економіки, економічного визначення фінансів, ролі фінансових ресурсів у суспільному відтворенні, від державного устрою, політики, а також історичних аспектів, географічних особливостей та інших аспектів. Проте є і загальні риси: бюджет країни та державні фінанси грають дуже важливу роль у фінансовій системі, впливають на соціальну сферу, за допомогою якої відбувається фінансування важливих державних видатків. Удосконалення процесів формування і функціонування фінансових систем зарубіжних країн перебуває в постійній динаміці, постійно знаходячи перспективні напрями розвитку. Перспективою наступних наукових досліджень є аналіз перспектив дотримання ключової умови функціонування фінансових систем зарубіжних країн, а саме впорядкованої взаємодії всіх структурних елементів фінансової системи.

Література

1. Кізима Т.О., Кравчук Н.Я., Горин В.П. та ін. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник; за ред. О.П. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка, 2013. 287 с.
2. Сафонік Н.П. Особливості побудови та розвитку фінансових систем

зарубіжних країн: теоретичний аспект. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. № 2. 2017. С. 304-315.

3. Забедюк М.С. Особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 202-207.

4. Череп О.Г. Проблемні питання функціонування фінансової системи США. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2011. № 3(57). С. 424-428.

5. Финансовая система в США. URL: <http://amerikos.com/usa/financial-s/> (дата звернення: 29.10.2022).

6. Ткаченко І.В., Пастухова О.М. Фінансова система США. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2011. Вип. 2(1). С. 88-92.

7. Шушкова Ю.В. Особливості побудови та розвитку фінансової системи Великобританії. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22. С. 287-293.

8. Дудченко В.Ю. Фінансово-бюджетна система Великобританії: сучасний стан та особливості функціонування. *Економічні студії*. 2014. С. 106-112. URL: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12619/1/financial_system_of_Great_Britain.pdf. (дата звернення: 30.10.2022).

9. Дудченко В. Ю. Фінансово-бюджетна система Німеччини: сучасний стан і проблеми функціонування. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2014. Вип. 38. С. 134-143. URL: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11586/1/Financial_system_Germany.pdf (дата звернення: 30.10.2022).

10. Савастєєва О.М. Фінансові системи зарубіжних країн : навчальний посібник. К.: ФОП Гуляєва В. М., 2019. 177 с.

References

1. Kizyma, T.O. Kravchuk, N.Ya. and Horyn, V.P. (2013), *Finansy zarubizhnykh krain* [Finances of foreign countries], Ekonomichna dumka, Ternopil', Ukraine.

2. Safonik, N.P. (2017), "Peculiarities of construction and development of financial systems of foreign countries: theoretical aspect", *Zbirnyk naukovykh prats'*

Universytetu derzhavnoi fiskal'noi sluzhby Ukrainy, vol. 2, pp. 304-315.

3. Zabediuk, M.S. (2015), "Peculiarities of the formation and functioning of financial systems of foreign countries", *Ekonomichnyj forum*, vol. 1, pp. 202-207.

4. Cherep, O.H. (2011), "Problematic issues of the functioning of the US financial system", *Visnyk Zhytomyr's'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, vol. 3(57), pp. 424-428.

5. amerikos.com (2022), "The financial system in the USA", available at: <http://amerikos.com/usa/financial-s/> (Accessed 29 October 2022).

6. Tkachenko, I.V., Pastukhova, O.M. (2011), "The financial system of the United States", *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu*, vol. 2(1), pp. 88-92.

7. Shushkova, Yu.V. (2012), "Features of the construction and development of the financial system of Great Britain", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 22 pp. 287-293.

8. Dudchenko, V.Yu. (2014), "The financial and budgetary system of Great Britain: the current state and peculiarities of functioning", *Ekonomichni studii*, [Online], pp. 287-293, available at: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12619/1/financial_system_of_Great_Britain.pdf. (Accessed 30 October 2022).

9. Dudchenko, V.Yu. (2014), "Financial and budgetary system of Germany: current state and problems of functioning", *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivs'koi systemy Ukrainy*, [Online], vol. 38 pp. 134-143, available at: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11586/1/Financial_system_Germany.pdf (Accessed 30 October 2022).

10. Savastieieva, O.M. (2019), *Finansovi systemy zarubizhnykh krain* [Financial systems of foreign countries: study guide], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2022 р.